

59. Halk şairlerinin şiirlerinde geçen isnat grupları: Karacaoğlan ve Dadaloğlu rneği

Uğur ZGR¹

APA: Özgür, U. (2022). Halk şairlerinin şiirlerinde geçen isnat grupları: Karacaoğlan ve Dadaloğlu rneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 1007-1021. DOI: 10.29000/rumelide.1222181.

z

İsnat grubu, sıfatların isimden sonra gelmesiyle oluşan ve bazıları zamanla kalıplaşan kelime grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. İsnat grupları, cümle içerisinde farklı oluşumlarla görülmektedir. 1. İsnat grubunun birinci unsuru ekli olanlar. 2. İsnat grubunun birinci unsuru eksiz olanlar. 3. İsnat grubunun birinci unsuru çoğunlukla organ adlarından oluşanlar. 4. İsnat grubu yapısındaki kelime grupları çoğunlukla sıfat olarak kullanılır. 5. İsnat grubu yapısındaki kelime gruplarının zarf olarak yer aldığı örnekler bulunmaktadır. 6. Kalıplaşmış birleşik isim olarak da kullanılmaktadır. Çalışmada, İsnat grupları hakkında araştırmacılar tarafından makale ve gramer kitaplarında yapılan açıklamalara yer verildikten sonra halk şairlerinin şiirlerinde geçen isnat grupları tespit edilmiştir. Halk şairleri, şiirlerinde az sözle çok şey ifade edebilmek ve anlatımı kuvvetlendirmek için deyim ve atasözlerinin yanında sıklıkla isnat gruplarını da kullanmışlardır. Sevgilinin güzelliklerini anlatmak için “boyu uzun, beli ince, kaşı keman, yanakları kırmızı, ağzı şeker, yüzü ifte benli, kaşları kara, gözü sürmeli, yanağı gamzeli, göğsü nakışlı, gerdanı bir karış benli vb.” isnat gruplarına başvurmuşlardır. Halk şairlerinin hepsine bir makalede yer vermek mümkün olamayacağı için sınırlamaya gidilmiştir. Sadece Karacaoğlan ve Dadaloğlu’nun şiirlerindeki isnat grupları tespit edilmiştir. Tespit edilen isnat gruplarının, şiir içerisindeki kullanımına yer verilmiştir. Ayrıca tespit edilen isnat gruplarının oluşum şekilleri üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde de isnat gruplarının niçin kullanıldığı ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuş ve günümüzde yaygın kullanılan isnat grupları rneklerine de yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Halk şairi, halk şiiri, dilbilgisi, dilin szvarlığı, isnat grupları

Imputation groups in the poems of folk poets: The case of Karacaoğlan and Dadaloğlu

Abstract

The imputation group emerges as a group of words that are formed by adjectives coming after the noun and some of them become stereotypes over time. The imputation groups are seen with different formations in the sentence: 1. Those with first element of imputation group attached. 2. Those without the first element of the imputation group. 3. The first element of the imputation group consists mostly of organ names. 4. Word groups in the structure of imputation group are mostly used as adjectives. 5. There are examples where word groups in the structure of the imputation group are used as adverbs. 6. It is also used as a stereotyped compound noun. In this study, after the explanations made by the researchers about the imputation groups in the articles and grammar books, the imputation groups in the poems of the folk poets were determined. Folk poets often used imputation groups as

1 ğr. Gr. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Rektrlk Türk Dili Blm (Tekirdağ, Türkiye), uozgur@nku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9385-2912 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 14.11.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1222181]

well as idioms and proverbs in order to express a lot with few words and to strengthen the expression in their poems. In order to describe the beauties of the lover, “She is tall, thin at the waist, eyebrows violin, her cheeks are red, her mouth is sugar, her face is double moles, her eyebrows are black, her eyes must be rubbed, her cheeks are embroidered, her neck is a span of moles, etc.” They applied to imputation groups. Since it would not be possible to include all of the folk poets in one article, a limitation was made. Only imputation groups in the poems of Karacaoğlan and Dadaloğlu have been identified. The usages of the determined imputation groups in the poem are given. In addition, the formation forms of the determined imputation groups were emphasized. In the conclusion part, inferences are made about why imputation groups are used and examples of imputation groups that are widely used today are also included.

Keywords: Folk poet, folk poetry, grammar, vocabulary of language, attribution groups.

Giriş

İsnat grubu, “sıfatların addan sonra gelmesiyle oluşan ve genellikle deyim olarak kullanılan kelime grubu: Gözü kara, eli uzun, başı açık.” şeklinde verilmiştir (Türkçe Sözlük, 2011:1210). Gramer kitaplarında isnat grubu, farklı başlıklar ve farklı gruplar halinde yer almaktadır.

Ergin’e göre (2000:392-393) “isnat grubu biri diğere isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsnat edilen unsur isnat olunandan, kendisine isnat yapılandıktan sonra gelir. Kendisine isnat yapılan unsur ya yalın halde bulunur veya iyelik eki almış olur.” şeklinde ifade edilmiş ve şu örnekler verilmiştir: “Baş açık, ayak yalın, göz kapalı, üst baş perişan, omuzlar düşük, gözü açık, karnı tok, sırtı pek, etrafı yıkık, bağrı yanık, saçı uzun, aklı kısa, alnı açık, şekeri az, sütü bozuk, canı tez, bütün duvarları yağlı boya, bahçesinin dört yanı tellerle çevrili, başı boş, eli açık, baldırıçıplak, başı bozuk, gelişigüzel, karnıyarık.” Ergin, İsnat grubunun bir kısaltma grubu oluşturabileceğini şu şekilde aktarır: “İsnat grubu umumiyetle bir partisip grubunun kısaltması gibidir. Onun için bunları kısaltma grupları saymak da mümkündür. Gerçekten bütün isnat gruplarının arkasında, zikredilmemiş, düşmüş bir olan veya olarak (zarf olanlarda) kelimesi var gibidir. Onun içindir ki isnat unsuru hâl ekleri de taşıyabilir, çekimli de olabilir: gözü yukarıda, ucu demirden, geçimi yolunda misallerinde olduğu gibi.”

Korkmaz’a göre (2009:359), “yalın veya iyelik eki almış kendisine isnat olunan bir adla yine kendisine isnat edilen bir sıfatın oluşturduğu ayak yalın, baş kabak, canı tez, gözü açık gibi bir kelime grubunun, cümlede sıfat olarak kullanılmasından oluşan türlerdir.” Şeklinde isnat grubu tanımlanmıştır.

Karahan, (2016:80-81) isnat grubunu kısaltma grupları başlığı altında şu örneklerle vermiştir: “Baş / açık (olarak), ayak / yalın (olarak), eli / açık (arkadaş), sohbeti / tatlı (insanlar), canı / tez (çocuk) cebi / dolu (adam), gözü / açık (adam), başı / boş (hayvanlar), eteği / son moda (kadın), iki düğmesi / kopuk (palto).”

Banguođlu, (2015:303-304) çalışmasında “sıfattakımı kalıbında birleşik isim tabanları sıfat olarak da kullanılırlar. Ancak bu takdirde bu birleşik sıfatlar (adjectif composé) anlam, vurgu ve şekilce değişmiş ve çeşitlenmiş olarak görülürler. Birleşik sıfatlar 1. Açık göz 2. Açık göz lü 3. Gözü açık örneklerine göre üç türdür.” şeklinde bir gruplandırma yapmıştır.

Karaağaç, (2013:458-459) “kısaltma öbekler” başlığı altında “isnat öbeklerine” yer vermiştir. İsnat öbeğinin ad-eylem veya zarf eylem öbeğinden kısaltmış ya da ad cümlesinin kalıplaşmasıyla oluştuğuna

değinerek isnat öbeğini “iyelikli (başı açık, gözü tok, yüzü koyun vb.) ve iyeliksiz (yüz yukarı, baş aşağı, ayak yalın, st baş perişan vb.) isnat öbeği.” şeklinde ikiye ayırmıştır.

Eker, (2006:478) isnat grubu için “dayanma grubu” terimini kullanmıştır. “Dayanma (isnat) grubu, üçüncü kişi iyelik eki alan bir ad ögesi ile başka bir sözcüğün birleşmesinden meydana gelir. Başka bir söyleyişle sıfat tamlamasında tamlayan ve tamlananın yer değiştirdiği sözcük öbeğidir. Ucu sivri, eli çabuk, gözü el, gözü pek, bağ(1)rı yanık.”

Hatiboğlu, (1982: 28-29) eserinde “tamlamalar” kısmında isnat grubu için “iyelik ekiyle kurulan zincirleme sıfat tamlaması” terimini kullanır. “-li ekiyle kurulan zincirleme sıfat tamlamalarındaki tamlayanlar yer değiştirerek ve iyelik eki alarak bir tür zincirleme sıfat tamlaması kurarlar. Açık elli adam → eli açık adam, keskin gzly avcı → gözü keskin avcı.” biçiminde kullanıldığını belirtip örnekler vermiştir: “Niyeti bozuk işçi, içi dar insan, gözü sulu ocuk, ayağı uğurlu kız, söylemesi kolay iş, yüzü yumuşak anne, dini bütün damat, gözü dışarıda erkek, eli darda baba, başı dertte aile, burnu havada ğrenci, akli başında ocuk, eteği belinde hanım, eli ayağı düzgün, saçı başı dağınık işçi, beti benzi uçuk ocuk, soyu soppu belli adam, yeri yurdu belirsiz turist, yüzü gözü nurlu büyükanne, sözü sohbeti çekilir ahabap, kaşı gözü kara kız, eli kolu bağlı adam, hli vakti yerinde aile, ağzı burnu yerinde kız, havası suyu güzel kent.”

İsnat grubunun oluşum biçimi ve görevleriyle ilgili ayrıntılı alışma Abdurrahman zkan tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada zkan, isnat grubu için kullanılan ifadelere, isnat grubunun oluşumuyla ilgili görüşlere yer vermiştir. Ayrıca isnat grubu şeklinde oluşan kelime gruplarının görevlerine değinmiştir. (zkan, 2001). Altun (2011), Beserek (1991), Cemiloğlu (2018), Demiray (1980), Gencan (1981), Hengirmen (1999), Koç (1996), Kkey (1975), Nalbant (2002), zgr (2020), Zülfikar (2001), çalışmalarında isnat grubu hakkında bilgiler vermiştir.

1. Çalışmanın amaç ve yöntemi

Günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılan isnat gruplarının halk şairlerinin şiirlerinde de kullanıldığını ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, Karacaoğlan ve Dadaloğlu’nun şiirleri taranmış ve şiirlerde geçen isnat grupları tespit edilmiştir. İsnat grupları tespit edilirken ztelli’nin (1987) “Karacaoğlan Yaşamı ve Bütün şiirleri” ve Güleç (2004) tarafından hazırlanan “Dadaloğlu Bütün şiirleri” başlıklı eseri kullanılmıştır. Tespit edilen isnat gruplarının metin içindeki kullanımları dörtlükler halinde verildikten sonra Karacaoğlan ve Dadaloğlu’nun şiirlerinde geçen isnat grupları tablo halinde sunulmuştur. Ayrıca tespit edilen isnat grupları, oluşum şekillerine göre sınıflandırılmıştır.

2. Malzemenin değerlendirilmesi

2.1. Karacaoğlan’ın şiirlerinde isnat grupları

Karacaoğlan’ın ne zaman yaşadığı konusunda araştırmacılar konusunda fikir ayrılıkları bulunmakla birlikte (1606-1689?) 17. yüzyılda yaşadığı genel kabul gören grşlerdendir. Sadettin Nüzhet Ergun (1948), Cahit ztelli (1987), Fuad Köprülü (2004) ve Müjgan Cumbur (1985), Karacaoğlan ve şiirleri üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların başında gelmektedir. “Aşk ve doğa ozanı” olarak bilinen Karacaoğlan, şiirlerinde genellikle ölüm, zlem, ayrılık ve doğa temaları işlemiştir. şiirlerinde geçen isnat grupları tespit edilerek metin içindeki kullanımıyla verilmemiştir.

“Yüce dağ başında yanar bir ışık
Işığı bekleyen yiğit bir âşık
Buğday benizli, **zülfü dolaşık**
Göç giderken bir Suna’ya rasladım (K, 38).

Yüzü şems-ü kamer, **kaşları kalem**
Çok yalvardım, bana söylemez kelâm
Eğer rakibe verirsen bir selâm
Sanırım ki vücudumdan kan gider (K, 43).

Kız der ki, ben bir **gözü karayım**
Yiğidin başına gelen belâyım
Tunçtan yapılmış da koca sarayım
Sarraf ister kıymatımı bilmeye (K, 62).

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Söyle güzellerin mâhı isen de
İndirirer seni yüksek havadan
Gözleri dumanlı kuğu isen de (K, 65).

Yiğidin eyisini neden bileyim
Yüzü güleç, kendi yaman olmalı
Kasavet serine çöktüğü zaman
Gönlünün gamını alan olmalı (K, 78).

Okur derler bir güzele uğradım
Siyah zülfü mâh yüzünde gül gibi
Boyu kısa amma kendi münasip
Uzar gider, bir şıvgacak dal gibi (K, 86).

Severim güzeli nice olursa
Boyu uzun, beli ince olursa
Severim atımı dinççe olursa
Kovulmuşu, yorulmuşu nideyim (K, 145).

Her yiğidin devlet konmaz başına
Yâr ağlatan doyar m’ola yaşına
Gögsü nakış nakış tavus kuşuna
Benzettim yavruyu seçemiyorum (K, 150).

Amanın da Karac'ğlan amanın
Kırpıklar ok olmuş **kaşı kemanın**
Evvel kız başhydın, duldur zamanın
Olursa kız olsun, dulu neyleyim (K, 148).

Yine dumanlandı yüzü havanın
Gnl büyük olur güzel sevenin
Tomurmuş memeli bir yr sevenin
Yüreği dol-olur göz, kara gzlym (K, 154).

Eşeli de Karac'ğlan eşeli
Altı yıl oldu sevdana dşeli
st bozuk topraklı, kaplan meşeli
Gzeli sürgüne gitti yaylanın (K, 174).

Kadife şalvarlı, tl libaslımın
Güvercin topuklu, sarı mestlinin
Elleri kınalı, kumru seslinin
Zlf gerdana tarayışlımın (K, 175).

Entari geyinmiş frengi rengi
Yanakları kırmızı, elmas rengi
Saçları topukla eyliyor cengi
Bir hma bakışlı, on dört yaşlımın (K, 175).

Sıdkla baktım da güzelin genci
Ağzının içinde dişleri inci
Al Yusuf alması, Aydın turuncu
Ggs katar katar düğmeli gelin (K, 183).

Hocasına vardım dersini okur
Bahçesine vardım bülbüller şakır
İbrişim içinde halılar dokur
Elleri erdemli, kollu bir gelin (K, 186).

Ağzı şeker, dili nem'i balıdır
Ah ettikçe yüreğimi eridir
Bin katar içinde bu bir türlüdür
Urum'da, şam'da birdir bu gelin (K, 190).

Gezer iken sürüsüne uğradım
Durmuş sohbet eder beşi güzelin
Belki şu cihanda misli bulunmaz
Yüzü çifte benli, başı güzelin (K, 191).

Güzelin yanağı ayın tekeri
Ağzı oğul balı, firenk şekeri
Omuzları aşıağı, gerdan yukarı
Her bir yeri mâmur olur güzelin (K, 192).

Karac'oğlan der ki, güzel öğmeli
El bağlayıp divanına durmal
Kaşları kara da, gözü sürmeli
Ala gözü söbü olur güzelin (K, 192).

Kocaman ardıçlı, soğuk pınarlı
Konup göç ettikleri yayla baharlı
Elleri mızraklı, kolu sıvalı
Erleri gördüm de bulandım bu gün (K, 201).

Hey der Karac'oğlan, sığma sayalı
Hiç aklımdan çıkmaz yârin hayalı
Başları ardıçlı, yalçın kayalı
Dağları gördüm de bulandım bu gün (K, 202).

Evvel bahar yaz ayları gelende
Bahçede açılan güller öğünsün
Boyu uzun, kaşı kara Suna'mın
Çırpınıp çıktığı göller öğünsün (K, 204).

Karac'oğlan der ki, çöktüm oturdum
Yaşım on beş idi, yüze yetirdim
Kulağı küpeli bir yâr yitirdim
Gümanım köşende kalıyor dağlar (K, 208).

Karac'oğlan der ki, çöktüm oturdum
Bağ bahçe diktim de meyva yetirdim
Almı top perçemli yavru yitirdim
Bir köşende kaldı gümanım dağlar (K, 209).

Her sabah her sabah gelir geçerler
Dünyalar durdukça durası kızlar
Bir defa görmedim **kaşı karadan**
Allah'ım muradım veresi kızlar (K, 211).

Karac'ğlan bir snblck yetirsem
Yetirsem de gölgesinde otursam
Kulağı küpeli bir yâr getirsem
Babaları evin gezesi kızlar (K, 211).

Karac'ğlan gam yükünü götürür
Her ktiy yâd ellere getirir
Kulağı küpeli oğlan yetirir
Babası evine giresi kızlar (K, 212).

Sakının ağalar, beyler kkkten
Yanağı gamzeli, eğri pıaktan
Arılar bal alır bin bir çiçekten
Nezaket arıda, balda neler var (K, 215).

Ulam ulam olmuş yatar yazılar
Ceylan kovar gök boncuklu tazılar
Burnu hırızmalı, epkenli kızlar
Hanı yaylam, der de arzular gider (K, 222).

Niçin odlanmayım, niçin yanmayım
Deli gönül bir sevdaya bağlıdır
z şirin, sözü şirin bir güzel
Gamzesi ok, kaşı yaya bağlıdır (K, 225).

Karac'ğlan, yâr köyünden gelirim
Eğlenirim dost yanında kalırım
Ben yârimi kokusundan bilirim
Zlfleri misk- anber yağlıdır (K, 226).

Ykseğinin karı tozar
Engininin köyü mezar
Ggs alca kaplan gezer
Avcu alup al olma mı (K, 296).

Etekler sürüyor izim
Hakk'a teslim ettim özüm
Rakıbin ömürü uzun
Kırılmıyor, nic'edeyim (K, 303).

Suna'mın da yolu yüce
Boyu uzun, beli ince
Günde üç kez görmeyince
Durulmuyor, nic'edeyim (K, 303).

Karac'oğlan bana yazık
Yâri gördüm, **bağrı ezik**
Bahçendeki güle yazık
Pek bekletme soldurursun (K, 323).

Karac'oğlan derdim çoktur
Kaşlar kara, bakış oktur
Bir misli, menendi yoktur
Nice senin halin, dilber (K, 323).

Benim sevdiğim mâh deyü
Saçı sünbül siyah deyü
Her gördükçe bir ah deyü
Sinemi döğdüğüm yeter (K, 325).

Ala gözlü nazlı dilber
Sen d'olasın benim gibi
Zülfü dökük, boynu bükük
Sen d'olasın benim gibi (K, 352).

Tavus kuşu gibi **göğsü nakışlı**
Güvercin duruşlu, keklük ötüşlü
Üsküfün aldırılmış şahin bakışlı
Ver bana bir güzel, gönüm eğleyim (K, 364).

Karac'oğlan der, sözün doğrusu
Kaşlarının ađ kalem eğrisi
Gözleri sürmeli ceren yavrusu
Nazlı Sunam, Han Ash'ya benzersin (K, 370).

Gllerde kuğular olur
Göğüs ak, kara benlidir
Mısır'da çok zengin vardır
Kölesi kara değil mi (K, 381).

Pınara konan kuğunun
Kanadı beyaz çoğunun
Çöldeki Arab beyinin
adırı kara değil mi (K, 381).

Karac'ğlan der, inşallah
Görenler desin maşallah
Kara donlu Beytullah
rtüsü kara değil mi (K, 382).

Bir güzel isterim, ah bakışlı
Gerdanı bir karış benli, nakışlı
İnci dişli olsun, hem kara kaşlı
Boynuna sarılıp yatmak isterim (K, 384).

On üçünde gözün süzer
Zülfünü gerdana düzer
Kargı kamaş gibi uzar
Boyu selvi dala benzer (K, 390).

On dördünde pek derbeder
Dostun ıkrarını güder
Nere eksem ora gider
Boynu toklu kula benzer (K, 391).

On dokuzda olur hasta
Zülfüleri deste deste
Gelin şeker şerbet tasta
Kız petekte bala benzer (K, 391).

Karac'ğlan der ki, **kaşları kara**
Yüreğime vurdun hanersiz yara
Çok varıp gelirsen olmaz her yere
Ya muhabbet kalkar, ya bir hal olur (K, 397).

Yüce dağlar, benim bir sualım var
Hani size konup göçen ilimiz
Arap ata binip cirit atanlar
Görünmüyor **gözü kanlı** delimiz (K, 397).

Altı Arab atlı, hem mavi donlu
Serdarlar serdarı, **tepesi tuğlu**
Şah Beyazıt ile ölçer boyunu
Bu da bir gün kendisine dert olur (K, 400).

Göğsü, telli turna gibi dölektir
Gözler kara, dolgun beyaz bilektir
Kuraş yayla şirin, yeri gölektir
Kendi melek, benzer yayla geline (K, 406).

Salını salını gelir sevdiğim
Ne de ırast geldik yol yola karşı
Lisam dür döker, **lebleri kiraz**
Tatlı tanışalım, dil dile karşı (K, 412).

Kibleye bakar pınarının bakışı
Bülbüle hoş gelir gülün kokusu
Mısır'ın haznesini değer bakışı
Gözü kara cerani var bu çölün (K, 430).

Karaca oğlan der, bu yer neresi
Altın Oluk, Pınarbaşı çevresi
İnce belde saçlarının turası
Boyu servi endam, akla ziyandır." (K, 432).

2.2. Dadaloğlu'nun şiirlerinde geçen isnat grupları

Dadaloğlu, edebiyatımızda "cenk ve kavga şairi" olarak bilinmektedir. "Hakkımızda devlet etmiş fermanı / Ferman padişahın dağlar bizimdir." dizeleriyle adı yaşamaktadır. Ayrıca "ölen ölür, kalan sağlar bizimdir." deyişleriyle bilinmektedir. Hayatı, yaşadığı dönem, şiirleri konusunda farklı görüşler mevcuttur. Dadaloğlu'nun hayatı ve yaşadığı dönem hakkında Alplaçin (1971), Adalı (1973), Uyguner (19909, Sakaoğlu (1993), Fuat (2002) ve Görkem'in (2006) çalışmaları bulunmaktadır. Burada Dadaloğlu'nun şiirlerinde geçen isnat grupları tespit edilerek dörtlükler halinde verilmiştir.

"Dadaloğlu bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız turç oldu
Gözü kanlı yiğitler'miz nic' oldu

Ermedi akmağa eli Avşar'ın (D, 22).

Kızılırmak akmam diyor
Kenarımı yıkmam diyor
Ünü büyük Kozanoğlu
Ben yerimden kalkmam diyor (D, 26).

Kızılırmak akar gider
Kenarını yıkar gider
Ünü büyük Kozanoğlu
Boyuncuğun bükerek gider (D, 26).

İlgit ılgıt seher yeli esiyor
Gâvur Dağlarının **başı dumanlı**
Gönül binmiş aşk atına aşıyor
Bire beyler cünunluğun zamanı mı (D, 35).

ekildi Avşar'ın atlısı bindi
Cerid'in üstüne peştamal döndü
Göçmüş Sırkıntılı yurduna kondu
Nerde kaldı **kolu bağlı** delimiz (D, 54).

Yürü bire Aziziye
Acep karın kalktı m'ola
Boynu uzun alaların
ayırında kalktı m'ola (D, 81).

Yücelerde olur geyik
Yol bekliyor **gözü büyük**
Benim yârim allar geyik
Nazlı nazlı salınır mı (D, 111).

Saçı altın bağlı fesler sırmalı
Lâhuri şal giymiş gümüş değmeli
Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor belikli güzellerin nic'oldü (D, 124).

Ahırdağ'dan gördüm Maraş elini
Engizek'de derler ilin çoğunu
Gezdim seyreyledim Konur Dağı'nı

Gögsü gök ördekli gölün var dağlar (D, 127).

Dadaloğlu'm bunu böyle diyeli

Üç yüz altmış altı dağı sayalı

Burnu hırızmalı katar mayalı

Kol kol olmuş gelir ilin var dağlar (D, 128).

Yürü bire Pınarbaşı'm

Acep karın kalktı m'ola

Gözü büyük ablak sunam

Çıdırından çıktı m'ola (D, 129).

Atın **beli kısa boynu uzun**

Kuru surathısı elma gözünü

Kızın iplik iplik süt beyazını

Severim kır atı bir de güzeli (D, 137).

Yiğidin **gözü kanlısı**

Kır atın sarı donlusu

Güzelin **gögsü benlisi**

O da Aydın ilind' olur." (D, 163).

3. Halk şairlerinin şiirlerinde geçen isnat gruplarının oluşum şekilleri ve kelime gruplarındaki görevleri

I. Isnat grubunun birinci unsuru eklidir. Bu şekilde oluşan isnat gruplarına iyelikli isnat grubu da denilmektedir.

Boyu kısa (K, 86) gönlü büyük (K, 154) üstü bozuk (K, 174) özü şirin, sözü şirin (K, 225) ömürü uzun (K, 303) kanadı beyaz (K, 381) çadırı kara (K, 381) örtüsü kara (K, 382) tepesi tuğlu (K, 400) ünü büyük (D, 26).

II. Isnat grubunun birinci unsuru çoğunlukla organ adlarından oluşmaktadır.

Zülfü dolaşık (K, 38), kaşları kalem (K, 43), gözü karayım (K, 62), gözleri dumanlı (K, 65), yüzü güleç (K, 78), gögsü nakış nakış (K, 150), elleri kınalı (K, 175), yanakları kırmızı (K, 175), ağzı şeker, yüzü çifte benli, ağzı oğul balı, kaşları(K, 192), kara gözü sürmeli (K, 192), kulağı küpeli (K, 208), alını top perçemli (K, 209), yanağı gamzeli (K, 215), burnu hırızmalı (K, 222), zülüfleri misk-ü anber (K, 226), gögsü alca (K, 296), beli ince (K, 303), bağrı ezik (K, 323), kaşlar kara (K, 323), saçı sünbül (K, 325), zülfü dökük (K, 352), boynu bükük (K, 352), gögsü nakışlı (K, 364), gözleri sürmeli (K, 370), gerdanı bir karış benli, nakışlı (K, 384), boynu toklu (K, 391), zülüfleri deste deste (K, 391), gözü kanlı (K, 397), gözler kara(K, 406), lebleri kiraz (K, 412), gözü kara (K, 430), gözü kanlı (D, 22), başı dumanlı (D, 35), kolu bağlı (D, 54), boynu uzun (D, 81), gözü büyük (D, 111), saçı altın bağlı (D, 124), gözü büyük (D, 111), burnu hırızmalı (D, 128), beli kısa boynu uzun (D, 137), gözü kanlısı (D, 163), gögsü benlisi (D, 163).

III. İsnat grubu yapısındaki kelime grupları çoğunlukla sıfat olarak kullanılmıştır.

Gözleri dumanlı kuğu (K, 65), kulağı küpeli bir yâr (K, 208), gözü kanlı delimiz (K, 397), nü büyük Kozanoğlu (D, 26), gözü kanlı yiğitler'miz (D, 22), gözü büyük ablak sunam (D, 129), göğsü gök ördekli gl (D, 127).

IV. Zarf olarak da kullanıldığı örnek mevcuttur.

Gnl büyük olur (K, 154).

4. Sonuç

İsnat grupları, şiirlerde farklı biçimlerle karşımıza çıkmaktadır. İyelikli ve iyeliksiz bir ad ile başka bir adın birlikte kullanılmasıyla isnat grupları oluşmaktadır. İsnat grubu biçimindeki sözcük grupları genellikle sıfat olarak kullanılmaktadır. İsnat grubu yapısındaki sözcük gruplarının zarf olarak da kullanıldığı örnek bulunmaktadır. İlk gesi genellikle organ adlarından oluşan isnat grupları şiirlerde en çok geçen isnat gruplarını oluşurmaktadır. Halk şairlerinin şiirlerinde ilk unsuru çoğunlukla organ adlarından oluşan isnat grupları, Türkiye Türkçesi metinlerinde de benzer şekilde kullanılmaktadır. Dil malzemesi açısından oldukça zengin kabul edebileceğimiz halk şiirinde, isnat gruplarının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Halk şairleri, şiirlerinde anlatıma renk ve canlılık katmak için isnat gruplarını yoğun kullanmış olabilir. Anlatımı güzelleştirmek, kuvvetlendirmek, anlatılmak istenen ifadeyi güçlü ve etkili kılmak amacıyla nasıl deyim ve atasözleri kullanılıyorsa, benzer durumu isnat grupları içinde söyleyebiliriz. şiirlerde de geçen bazı isnat grupları kalıplaşarak deyim özelliği göstermektedir. Gözü kara, gözü kanlı, gnl büyük, eli açık, eli uzun, boynu bükük, bağrı ezik (yanık) gibi isnat gruplarını örnek olarak verebiliriz. Deyim özelliği gösteren bu yapıların birinci unsuru iyeliklidir.

zülfü dolaşık (k, 38)	burnu hırızmalı (k, 222)
kaşları kalem (k, 43)	z şirin, sözü şirin (k, 225)
gözü karayım (k, 62)	zülüfleri misk- anber (k, 226)
gözleri dumanlı (k, 65)	göğsü alca (k, 296)
yüzü güleç (k, 78)	mr uzun (k, 303)
boyu kısa (k, 86)	boyu uzun, beli ince (k, 303)
boyu uzun, beli ince (k, 145)	bağrı ezik (k, 323)
göğsü nakış nakış (k, 150)	kaşlar kara (k, 323)
kaşı kemanın (k, 148)	saçı sünbül (k, 325)
gnl büyük (k, 154)	zülfü dökük, boynu bükük (k, 352)
st bozuk (k, 174)	göğsü nakışlı (k, 364)
elleri kınalı (k, 175)	gözleri sürmeli (k, 370)
yanakları kırmızı (k, 175)	kölesi kara (k, 381)
göğsü katar katar düğmeli gelin (k, 183)	kanadı beyaz (k, 381)
elleri erdemli (k, 186)	adırı kara (k, 381)
ağzı şeker, dili nem'i balıdır (k, 190)	rts kara (k, 382)
yüzü fte benli, başı güzelin (k, 191)	gerdanı bir karış benli, nakışlı (k, 384)
ağzı oğul balı, firenk şekeri (k, 192)	boyu selvi (k, 390)

kulağı küpeli (k, 211)	boynu toklu (k, 391)
kulağı küpeli (k, 212)	zülüfleri deste deste (k, 391)
yanağı gamzeli (k, 215)	kaşları kara (k, 397)
kaşları kara da, gözü sürmeli (k, 192)	gözü kanlı (k, 397)
elleri mızraklı, kolu sıvalı (k, 201)	tepesi tuğlu (k, 400)
başları ardıçlı (k, 202)	gözler kara(k, 406)
boyu uzun, kaşı kara (k, 204)	lebleri kiraz (k, 412)
kulağı küpeli (k, 208)	gözü kara (k, 430)
alnı top perçemli (k, 209)	boyu servi (k, 432)
kaşı karadan (k, 211)	saçı altın bağlı (d, 124)
gözü kanlı (d, 22)	göğsü gök (d, 127)
ünü büyük (d, 26)	burnu hırızmalı (d, 128)
başı dumanlı (d, 35)	gözü büyük (d, 129)
kolu bağlı (d, 54)	beli kısa boynu uzununu (d, 137)
boynu uzun (d, 81)	gözü kanlısı (d, 163)
gözü büyük (d, 111)	göğsü benlisi (d, 163)

Tablo 1: Karacaoğlan ve Dadaloğlu'nun Şiirlerinde İsnat Grupları

Karacaoğlan'ın şiirlerinde, isnat gruplarının daha yoğun kullanıldığı yukarıda verilen tabloda görülmektedir. Hem Karacaoğlan'ın hem de Dadaloğlu'nun şiirlerinde oluşum bakımından en çok kullanılan isnat grubu, birinci unsuru organ adlarından oluşan isnat gruplarıdır. Her iki şairde sevgilinin güzelliklerini anlatmak için “boyu uzun, beli ince, kaşı keman, yanakları kırmızı, ağzı şeker, yüzü çifte benli, kaşları kara, gözü sürmeli, yanağı gamzeli, göğsü nakışlı, gerdanı bir karış benli gibi.” isnat gruplarına başvurmuşlardır. Öneri olarak da Türk Dilinin tarihsel dönemlerinde isnat gruplarının kullanımı üzerine detaylı bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

- Adalı, O. (1973). *Dadaloğlu*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alplaçın, O. (1971). *Dadaloğlu*. İstanbul: Yalçın Ofset Yayınları.
- Altun, M. (2011). *Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri*. İstanbul: MVT Yayıncılık.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Cemiloğlu, İ. (2018). *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*. Ankara: TDK Yay.
- Cumhur, M. (1985). *Karacaoğlan*. Ankara: Kültür ve turizm Bakanlığı Yay.
- Demiray, K. (1980). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Eker, S. (2006). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2000). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Dağıtım.
- Ergun, S. N. (1948). *Karacaoğlan, Hayatı ve şiirleri*. İstanbul: Marif Kitaphanesi Yay.
- Fuat, M. (2002). *Dadaloğlu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gencan, T. N. (1981). *Dilbilgisi*. İstanbul: Kanaat Yay.

- Görkem, İ. (2006). *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün şiirleri*. İstanbul: E Yayınları.
- Güleç, Z. (2004). *Dadaloğlu Bütün şiirleri*. İstanbul: Eflatun Yayıncılık.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: DTCF Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Szlg. Ankara: Engin Yayınevi.*
- Karaoğa, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2016). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2008). *Gramer Terimleri Szlg. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.*
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2004). *Saz şairleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kkey, M. (1975). *Uygulamalı rneklerle Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Nalbant, M. V. (2002). “Kutadgu Bilig’de Kısaltma Grupları”, *Türkbilig- Türkoloji Araştırmaları*, 2002/3,53-62.
- Özgür, U. (2020). *Filoloji Alanında Akademik alışmalar-2/İsnat Grubunun Oluşumu Ve Dede Korkut Metinlerinde Geçen İsnat Grubu rnekleri*. 147-161. Ankara: Gece Kitaplığı.
- ztelli, C. (1987). *Karacaoğlan Yaşamı ve Bütün şiirleri*. Ankara: Özgür Yayın Dağıtım.
- Sakaoğlu, S. (1993). *Dadaloğlu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uyguner, M. (1990). *Dadaloğlu/Yaşamı, Sanatı, şiirlerinden Seçmeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Zülfikar, H. (2001). “*Türkçede Cümle*”, *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.